

IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR UCHUN INKLYUZIV TA'LIM SIFATINI OSHIRISH

*Jizzax davlat pedagogika universiteti
Pedagogika-psixologiya va inklyuziv ta'lim fakulteti
3 –bosqich talabasi **ShodiyevaGulchiroy***

Annotatsiya: Ushbu maqolada siz hozirgi kunda ta'lim sifatini oshirishda xizmat qilayotgan chora-tadbirlar majmui bilan tanishasiz. Bundan ko'rinib turibdiki, har bir o'quvchilar teng imkoniyatlarga ega ekanligi va ta'lim olishda ularga ko'plab imkoniyatlar yaratilayotganligining guvohi bo'lasiz. Bu imkoniyatlarga inklyuziv ta'lim, integratsiyalashgan ta'limni misol qilib keltirishimiz mumkin.

Abstract: In this article, you will learn about a set of measures that currently serve to improve the quality of education. It is clear from this that every student has equal opportunities and many opportunities are being created for them in obtaining education. We can cite inclusive education and integrated education as examples of these opportunities.

Аннотация: В этой статье вы узнаете о комплексе мер, которые в настоящее время служат для повышения качества образования. Из этого ясно, что каждый ученик имеет равные возможности, и для них создается множество возможностей в получении образования. В качестве примеров таких возможностей можно привести инклюзивное и интегрированное образование.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, integratsiya, individual yondashuv, qonun, farmon, rehabilitatsiya, psixologik-pedagogik kuzatuv, interfaol metodlar, korreksion pedagogika.

Keywords: inclusive education, integration, individual approach, law, decree, rehabilitation, psychological and pedagogical observation, interactive methods, correctional pedagogy.

Ключевые слова: инклюзивное образование, интеграция, индивидуальный подход, закон, указ, реабилитация, психолого-педагогическое наблюдение, интерактивные методы, коррекционная педагогика.

Jismoniy yoki ruhiy rivojlanishidan nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun ta'lim samaradorligini yuksaltirish, eng avvalo, ular uchun to'siqsiz inklyuziv muhitni barpo etishni taqozo etadi. Bu jarayon maxsus rehabilitatsiya dasturlari, soddalashtirilgan metodik qo'llanmalar hamda pedagog kadrlarning professional kompetensiyasini muntazam yuksaltirib borishni qamrab oladi.

Har bir ta'lim oluvchiga individual yondashish, o'quv jarayoniga zamonaviy multimedia texnologiyalarini tatbiq etish hamda oila bilan mustahkam hamkorlikni

yo'lga qo'yish muvaffaqiyatning asosiy garovidir. Mamlakatimizda ushbu yo'nalishda keng ko'lamli ilmiy-amaliy ishlar amalga oshirilmoqda va yosh avlodni har tomonlama qo'llab-quvvatlash uchun barcha zarur shart-sharoitlar yaratilmoqda. Xususan, 2020-yil 23-sentyabrdagi yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonun bilan milliy qonunchiligimizga ilk bor "Inklyuziv ta'lim" tushunchasining kiritilishi ushbu sohadagi tub burilish bo'ldi.

Shuningdek, sohaga oid huquqiy bazani mustahkamlash maqsadida quyidagi normativ hujjatlar qabul qilindi.

Prezidentning 2020-yil 13-oktyabrdagi PQ-4860-sonli qarori alohida ehtiyojli bolalar ta'limini takomillashtirish bo'yicha qarori qabul qilindi. Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlagan PF-5712-sonli Farmoni. Mazkur hujjatlar asosida 2020–2025-yillarga mo'ljallangan Inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi hayotga tatbiq etilmoqda. Mahalliy olimlarimiz tomonidan maxsus ehtiyojli farzandi bor oilalarda yuzaga keladigan o'ziga xos muammolarni bartaraf etishga yo'naltirilgan tadqiqotlar olib borilmoqda.

Ushbu izlanishlar ota-onalarga farzand tarbiyasida zarur bo'ladigan pedagogik-psixologik tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qilmoqda.

Inklyuziv ta'limning ustuvor vazifalari sifatida quyidagilarni belgilash mumkin:

- **Korreksion-rivojlantiruvchi sharoitlar:** Bolalarning ruhiy va jismoniy holatidan kelib chiqib, ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash.
- **Teng imkoniyatlar kafolati:** Maxsus va umumiy ta'lim muassasalari o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish orqali o'quvchilarning bilim olish huquqini ta'minlash.
- **Ijtimoiy to'siqlarni bartaraf etish:** Jamiyat va oila hamkorligida sog'lom hamda imkoniyati cheklangan bolalar o'rtasidagi muloqot muammolarini yengib o'tish.
- **Oilaviy muhitni saqlash:** Bolaning o'z oilasidan ajralmagan holda, jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida voyaga yetishiga ko'maklashish.
- **Ijobiy jamoatchilik fikrini shakllantirish:** Jamiyatda imkoniyati cheklangan shaxslarga nisbatan hurmat va tenghuquqli munosabatni qaror toptirish.

Inklyuziv ta'lim paradigmasining bosh maqsadi — barcha o'quvchilar uchun, ularning jismoniy yoki intellektual holatidan qat'i nazar, teng huquqli bilim olish imkoniyatlarini yaratish hamda ta'lim oluvchilar o'rtasidagi tafovutlarni maksimal darajada kamaytirishdan iborat.

Ushbu tamoyillarni hayotga tatbiq etishda har bir bolaning o'ziga xos ehtiyojlarini inobatga olish, o'quv jarayonini moslashuvchan (adaptiv) holatga keltirish va o'quvchilarni ta'limiy muhitga to'laqonli jalb qilish strategik vazifa hisoblanadi.

Inklyuziv ta'lim tizimi o'zida bir qancha poydevor tamoyillarni mujassam etadi. Ularning birinchisi — har bir insonning sifatli ta'lim olishga bo'lgan

fundamental huquqini e'tirof etishdir. Zamonaviy ta'lim tizimida jismoniy imkoniyati cheklangan, alohida ta'limiy ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalar hamda ularning tengdoshlari uchun bir xil darajadagi resurslar va sharoitlar kafolatlanishi lozim. Bunday yondashuvda bola o'zining individual salohiyati va ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda, maxsus ishlab chiqilgan metodologiyalar va diversifikatsiyalangan yondashuvlar vositasida bilim egallash imkoniga ega bo'ladi.

Tizimning ikkinchi muhim ustuni — o'quvchilarning ijtimoiy integratsiyalashuvidir. Mazkur tamoyil o'quvchilarni o'zaro hamkorlikda bilim olishga, jamiyatning teng huquqli va e'zozli a'zosi sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Birgalikdagi ta'lim muhiti orqali barcha bolalar, ayniqsa, imkoniyati cheklangan o'smirlar, jamiyatda o'z o'rnini topish, ijtimoiy to'siqlarni yengish va boshqalar bilan konstruktiv muloqotga kirishish ko'nikmalarini o'zlashtiradilar.

Uchinchi navbatda, inklyuziv ta'lim o'quvchilarning individual qobiliyatlarini inobatga olishni nazarda tutadi. Har bir o'quvchi o'zining kognitiv imkoniyatlariga mos keladigan qulay muhitda ta'lim olishi shart. Maxsus o'quv dasturlari va korreksion metodikalarning qo'llanilishi har bir bolaga individual traektoriya bo'yicha yondashish imkonini yaratadi.

Maxsus ehtiyojli o'quvchilarning adaptatsiyasi uchun differensial yondashuv va multimedia texnologiyalari hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tadqiqotlar shuni isbotlaydiki, texnologik bazaga tayangan metodlar imkoniyati cheklangan bolalarning dars jarayoniga kirishib ketishini sezilarli darajada osonlashtiradi. Shu bilan birga, mentorlik (ustoz-shogird) va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimi o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini (self-esteem) mustahkamlab, ularning motivatsiyasini oshiradi. Inklyuziv ta'limning samaradorligini baholashda akademik muvaffaqiyatlar bilan birqatorda, o'quvchilarning ijtimoiy-emosional faolligi ham asosiy indikator hisoblanadi. Differensial o'qitish usullari bolalarning bilimni o'zlashtirish darajasini ko'tarish bilan birga, ularning qiziqishlarini ham rag'batlantiradi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, inklyuziv ta'lim — bu shunchaki o'qitish usuli emas, balki jamiyatda tenglikni ta'minlashga qaratilgan strategik islohotdir. Muvaffaqiyatli natijalarga erishish uchun pedagoglar nafaqat nazariy bilimlarga, balki har bir bolaning qalbiga yo'l topuvchi malakali va insonparvar yondashuvga ega bo'lishlari lozim. Zero, ta'limda tenglikni ta'minlash — bu har bir shaxsning qadrd-qimmatini e'tirof etish va uning kelajagi uchun mustahkam poydevor qo'yish demakdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi PQ-4860-sonli qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi qonun. 23.09.2020.

3. “2030-yilgacha bo‘lgan Inklyuziv ta’lim dasturi”.
4. “Inklyuziv ta’lim: nazariya va metod” F.U.Qodirova, D.A.Pulatova, Chirchiq, 2022.
5. Tomlinson, C. A. (2001). Mixed-Ability Sinflarda Ta’limni Farqlash. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.